

BALKANLARDAN ANAYURDA YAPILAN GÖÇLERİN MAHİYETİ

Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ

I — G İ R İ Ş

Osmanlı imparatorluğunun Avrupadaki hudutları daralmaya başladıktan sonra Hıristiyan âlemi ortasında devletinin himayesinden mahrum kalmak istemeyen bir zamanlar efendisi oldukları bir ülke halkının nahos hissiyat ve fiilleriyle karşılaşmayı arzu etmeyen Türk müslüman ahali anavatana doğru göç etmiştir.

Ondokuzuncu yüzyıl başında önce Sırbistanda ve Morada başlayan isyanlar 1829 da Yunanistanın bağımsızlığı ile son bulmuş ve 1878 Berlin andlaşması da Rumanya, Sırbistan ve Karadağa bağımsızlık vererek Bulgaristan prensliğini de yarattığı için Balkanlardan da Türkiye'ye göç başlamıştır.

Bu göç ne kadar devamlı ve ne kadar büyük olursa olsun bugün elan Balkan devletlerinde önemli sayıda Türk azınlığı bulunmaktadır. Buna rağmen kasden veya bilgisizlik sebebiyle Avrupalı yazarlar arasında Balkanlarda hemen hiç Türk kalmadığını iddia edenler bulunmaktadır. Nitekim Fransız yazar Jacques Fouques-Duparc 1922 yılında yayınladığı eserinde «1878 den beri olagelen değişiklikler sebebiyle azınlık halini alan Balkanların müslüman halkı hıristiyan devletlerden hemen toptan ayrılarak Türkiyeye dönmüşlerdir»¹ demektedir. Halbuki meselâ Rumen Akademisinin 1938'de yayınladığı Dobruca adlı eserde 179.991 Türkün 1930 nüfus sayımına göre Dobruca'da oturduklarını bildirdiği² 1950 de de Bulga-

1) Jacques Fouques-Duparc - La Protection des minorités de race, de langue et de religion, Paris, Dalloz, 1922, s. 219, not 2.

2) Academie Roumaine - La Dobroudja, Bucarest, 1938 tarihli kollektif eserde Dr. Sabin Manuila'nın La population de la Dobroudja' adlı makalesi, s. 460-461.

ristanın 150.000 Türkü tehcir etmesi vakıası da Fouques-Duparc'ın iddiasının yanlışlığını isbat etmektedir.

II — CUMHURİYET DEVRİNDE TÜRK GÖÇLERİNİN MAHIYETİ

Balkanlardan anayurda doğru yapılan Türk göçlerini mecburî ve ihtiyarî mahiyette olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

1. *Mecburî mahiyetteki Türk göçleri:*

Bu mahiyetteki göçlerle anayurda bir milyona yakın ırkdaş girmiş bulunmaktadır. Bu göçler iki tanedir. Bunlardan birincisi ile Yunanistandan, ikincisi ile de Bulgaristandan göçmenler anayurda mecburî hicrete tâbi tutulmuşlardır.

A — Yunanistan'dan Türkiye'ye mecburî muhaceret:

Yunanistandan Türkiye'ye mecburî muhaceret İstiklâl harbi sonunda yapılan Lozan anlaşması çerçevesi içinde akdedilen ve ona bağlı bulunan 30 Ocak 1923 tarihli Mukavelename hükümlerine göre yapılmıştır. Bu mukavelename (Türk ve Rum ahalinin mübadelesine dair) olduğundan mecburî mahiyetteki muhaceretin iki taraflı olduğu belirmektedir. Bu (Türk ve Rum ahalinin mübadelesine dair Mukavelename) ve buna ekli protokol daha sonra 1 Aralık 1926 tarihli Atina anlaşması ile tamamlanmıştır. Ahali Mübadelesine dair mukavelename ile Atina İtilâfnamesinin tatbikatından doğan meseilin halli için Yunanistanla 10 Haziran 1930 da ayrı bir mukavelename imzalanmıştır³.

Yunanistandan Türkiye'ye mecburî mahiyetteki göçe Batı Trakyanın müslüman ahalisi hariç Yunan arazisinde yerleşmiş müslüman dininde Yunan tebaasına tâbi olduğu gibi Türkiye'den de İstanbul'un Rum ahalisi hariç Türkiye arazisinde oturan Rum Ortadoks dininde bulunan Türkiye tebaası tâbi idi.

Mübadele anlaşmaları mucibince muhacirler her cinsten menkul mallarını beraberlerinde götürmek ve naklettirmeye mezun oldukları gibi emvali menkullerinin tamamını veya bir kısmını bera-

3) Bu anlaşmaların metinleri için bk. 3. Tertip *Düstur*, c. 4, s. 135; c. 8 (ikinci basılış), s. 128; c. 11, s. 1939.

berlerinde götüremiyecek olan göçmenler bunları mahallerinde bırakabileceklerdi. Bu takdirde ora memurları bırakılan menkul malların müfredat ve kıymetini göç eden şahsın muvacehesinde tesbit edeceklerdi. Bu zabıt dört nüsha tesbit edilecek ve birer nüshası mahallî memura, göçmene, göçmenin hicret ettiği memleket hükûmetine ve muhtelit tasfiye komisyonuna verilecekti.

Mukavele hükümlerine göre kurulan muhtelit tasfiye komisyonları bırakılan menkul ve gayrimenkul mallardan dolayı göçmenin eline bir alacak vesikası verecekti. Göçmenin hicret ettiği memlekette alacaklı olduğu mebalige karşılık terkettiği emvale kıymet ve mahiyetçe emsali emval alacaktı.

Görüldüğü gibi Mübadele anlaşmaları muhaceretin adilâne bir tarzda yapılması için hükümler ihtiva etmektedir. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi işin önem ve azametini dikkate alarak 13 Ekim 1339'da Mübadele, İmar ve İskân umuruyla meşgul olmak üzere bir vekâlet kurmuştur. 8 Kasım 1339 tarihli ve 368 numaralı Mübadele, İmar ve İskân Kanununun I. maddesine göre ahali mübadelesi mukavelenamesine tâbi ahalinin nakil, iskele ve yollarda ve iskânlarından itibaren azamî iki ay olmak üzere mahallerinde iâşelerine bu vekâlet memur edilmişti. Daha sonra iki ay yardımın az olabileceğini gören Büyük Millet Meclisi 22 Nisan 1340 tarihli ve 512 numaralı kanunla mübadeleye tâbi ahali arasında muhtaç buldukları tahakkuk edenlerin iskân olundukları mahallerde mahsullerin idrakine kadar iâşelerine devam olunmasına müsaade edilmiştir. Yunanistandan gelen mübadeleye tâbi ahaliye verilecek gayrimenkul hakkında 16 Nisan 1340 tarihli ve 488 numaralı kanunla Yunanistandanda emvali gayrimenkule terk eylemiş olanlara gayrimenkul verileceği bildirilmiş ve şartlar ve nisbetler bu kanunla tesbit edilmişti.

Özetlemek gerekirse Yunanistan'dan mecburî mahiyetteki Türk göçünün milletlerarası anlaşmalar gereğince ve iki taraflı olduğunu söyleyebiliriz. Bu göçte 384.000 Türk naklolunmuştur⁴.

B — Bulgaristan'dan Türkiye'ye mecburî muhaceret :

1950 yılında Bulgaristan Türk aslından 155.000 kişiyi tek taraflı olarak anavatana tehcir etmiştir. Bu Komünist Bulgar hükûme-

4) M. Cemil, *Lozan*, ikinci cilt s. 295.

tinin tek taraflı bir hareketinden doğmuştur. Milletlerarası bir anlaşmaya dayanmaz.

Bulgaristan Türk asıllı tebaasını pek gayri insanî bir şekilde sadece üstlerindekiyle âdeta çırılçıplak bir şekilde sürmüştür. Bulgarların Türkiye'de vukubulan siyasî iktidar değişikliğinde yeni hükûmeti kuruluş anında sıkıntıya sokmak istediklerine hükmedilebilir. Fakat hükûmet 155.000 Türkü anavatana derhal kabul edip onların kısa bir zamanda müstahsil hale gelmeleri için elinden geleni esirgememiştir. İstanbul'da Taşlıtarlada, Kartal'da Soğanlı köyünde, Balıkesir, Kayseri, İzmir ve Ankara'da yerleşen bu yeni vatandaşlarımız bugün tehcirin fecaatini unutmuş mesut yaşamaktadırlar.

2. *İhtiyarî mahiyette olan Türk göçleri :*

Balkanlardan hemen bir asırdır Türkiye'ye ihtiyarî mahiyette göçler olmaktadır. Bu göçlerde göçmenlerin bıraktıkları gayrimenkul ve menkullerin akibetini ve neler getirebileceklerini tesbit zımında zaman zaman ilgili Balkan devletleriyle Türkiye arasında anlaşmalar yapıldığı görülmektedir. Bu anlaşmalardan bir kısmı muhaceretten sonra, Romanya ile aktedilen ise muhaceretten önce tanzim edilmiştir.

A — Muhaceretten sonra tanzim edilmiş Anlaşmalar :

a) Bulgaristanla yapılan anlaşma :

Ondokuzuncu asrın ikinci yarısında Bulgaristanda istiklâl hareketleri almış yürümüş nihayet 1878 Berlin anlaşması ile bir Bulgaristan prensliği kurulmuştu. Bulgaristan Osmanlılar tarafından ilhak olunarak idare edilmiş bir ülke idi. Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında yarı bağımsız hıristiyan tampon devletler bırakır, buraların ancak stratejik yerlerine Türkleri yerleştirir, diğer bazı toprakları ise Anadoludan getirdiği Türk muhacirleri iskân ederdi⁵. Bulgaristan iskâna tâbi bölgelerden olduğundan buraya milyonlarca

5) Bu hususta daha geniş bilgi için «Turkey and Some Problems of International Law», İstanbul, 1958 adlı kitabımızdaki «The Semi-Sovereign Dependencies of the Turkish Empire» adlı bahse bakınız.

Türk yerleşmişti. Bunlar Bulgaristana bağımsızlık verileceğini hissedince daha önce Türk idaresinde iken dahi isyan eden Bulgarların katliamlarını unutmuyarak can kaygusu ile Türkiye'ye hicrete başlamışlardı. Fakat 1894 Mayısına kadar başbakan olan büyük Türk dostu Istambulof'un yaklaşımcı ve uzlaşıcı siyaseti sonunda 1896-1897 e doğru Türk muhacereti hemen hemen durmuştu⁶. Hattâ bir Bulgar yazarının iddiasına göre bazı Türk aileleri de doğdukları yerlere dönmüşlerdir⁷.

1880 de Bulgaristandaki Türk sayısının tahminen 650.000 olduğu iddia ediliyor⁸. Bu rakama aynı kaynağın ayrı olarak verdiği 18.000 tatar dahil değildir. Tatarlar II. Beyazıt tarafından Besarab-yadan buraya getirilmiş ve bilhassa Tatar-Pazarcık bölgesine yerleştirilmiştir. Ayrıca ana dilleri bulgarca olan 400.000 pomak ile anadilleri Türkçe olan hıristiyan 4.000 Gagaguz da Türk sayısına ithal edilmemiştir. 1910 da Bulgaristandaki Türk sayısı 465.000 düşmüş fakat 1926'da bu rakam 577.552 ye yükselmiştir⁹. Bu yükselişe sebep olarak Neuilly anlaşmasının imzalanması ile Doğu Trak-yadan ve Romanyaya terkedilen Deliorman havalisindeki Türklerin Bulgaristana göç etmesi gösterilmektedir¹⁰. Bir Batılı müşahidin yazdığına göre geçen asrın sonunda Şumnudan Silistreye çekilecek hattın Doğusu Karadeniz kıyıları hariç hemen hemen tamamen Türklerle meskundu^{10 a}.

İşte anayurda doğru yapılan ihtiyarî göçler neticesinde Bulgaristanda bırakılan gayrimenkuller ve Türkiye'den Bulgaristana göçen Bulgarların terkettikleri gayrimenkullerin akibetlerini tanzim için her iki hükûmet arasında 18 Ekim 1925 tarihinde bir muahede imzalanmış ve buna bir protokol eklenmiştir. Bu protokolün B maddesine göre Türkiye ve Bulgaristan karşılıklı olarak 1912 deki hudutları içinde doğup ta bu protokolün imza tarihi olan 18 Ekim 1925 e kadar diğer memlekete hicret edip ora tabiiyetine geçmiş olanla-

6) André Girard - Les Minorités étrangères ethniques et religieuses en Bulgarie, Paris, 1933, s. 25.

7) Georges Kérékoff - Les Minorités étrangères ethniques et religieuses en Bulgarie, Sofia, 1925, s. 5.

8) Cyrille Popoff - La Bulgarie économique 1879-1911, Etudes statistiques Traduction française de V. Robeff, Sofia, 1920, s. 20-21.

9) Girard, *op. cit.*, s. 26.

10) Ibid.

10 a) Léon Lamouche, La Bulgarie dans le passé et le présent. Etude historique, ethnographique, statistique et militaire; Paris, 1892, s. 146.

rın yeni tabiiyetlerini tanıdıkları gibi bunların arazilerindeki emvaleri üzerindeki mülkiyet hakkını da tanımaktaydılar. Aynı protokolün C maddesine göre İstanbul şehri müstesna olmak üzere Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa kıtasındaki arazisinin aslî ahalisinden olup ta 5-18 Ekim 1912 tarihinden sonra işbu protokolün imzası tarihine kadar Bulgaristana hicret etmiş olan Bulgarlara ve Balkan harbini müteakip Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan arazinin aslî ahalisinden olup ta 5-18 Ekim 1912 tarihinden işbu protokolün imzası tarihine kadar Türkiye'ye hicret etmiş olan müslümanlara ait her nevi emvali gayrimenkule arazisinde buldukları devletler tarafından müteakiben iktisab edilmiş olacaktı. Görüldüğü gibi Protokolün C maddesi B maddesine bir istisna teşkil etmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi yukardaki Muahede ve ona merbut Protokolün C fıkrası hükmüne nazaran emvali gayrimenkullerini Bulgaristanda terketmiş olanlara emval verilmesi hakkında 24 Mayıs 1928 tarih ve 1341 numaralı kanunu kabul etmiştir. Bu kanunun birinci maddesine göre yukarda zikri geçen protokolün C fıkrası mucibince gayrimenkul emvali Bulgar Hükûmetine intikal etmiş olan Türk tebaası adiyen iskân edilir. Bunlardan daha fazla istihkakları olanlara aynı protokol mucibince Türk Hükûmetine intikal eden emvali gayrimenkule istihkakları nispetinde ita olunur.

b) Yugoslavya ile yapılan anlaşmalar :

Yugoslavyanın bazı bölgeleri Osmanlı İmparatorluğu tarafından Anadolu Türklerini iskân etmek işine tahsis edilmişti. Bu bakımdan Yugoslavya'ya önemli miktarda Türk yerleşmiş ve ayrıca ahalinin bir kısmının da müslümanlığı kabul etmesiyle müslüman nisbeti Osmanlı idaresinde oldukça yüksek olmuştur.

Türk idaresinin Balkanlardan ayrılması üzerine Yugoslavya Türkleri de anayurda doğru göç etmeye başlamışlar fakat 1939-1950 aralarında bu muhacerete Yugoslav hükûmeti tarafından müsaade edilmemiştir. 1950 den sonra sınırları gayri resmî şekilde açan Yugoslavya 1953 te Balkan paktını aktinden sonra resmen de göçe müsaade etmiştir. 1950-1958 arasında Türkiye'ye Yugoslavyadan tam 104.372 göçmen gelmiş bulunmaktadır^{10 b}. Yugoslavya Türkiye'ye

10 b) Prof. Dr. Sabahattin Zaim'in Türkiye Göçmen Federasyonu adına Milletlerarası Mülteciler ve Muhacirler Cemiyetinin Kongresine sunduğu (Son Yugoslav Muhacirleri hakkında) adlı rapor.

göçmek isteyenlerden 1) Bakımlarının Türkiye'de bir aile tarafından deruhte edileceğine dair bir vesika istemekte, 2) Yugoslavyadan ayrılacakların asgarî bir gelire sahip olmalarını aramaktadır. 1950'den beri gelen göçmenler bir takım menkullerini getirebilmektedirler. Fakat bunlar pek cüzi bir şey tutmaktadır. Mallarını satmak imkânını bulamıyanlara çıkış izni verilmediğinden bunlar emlaklerini Yugoslav hükûmetine hibe ettiklerine dair bir vesika imzalamaktadırlar.

1950'den beri yapılan bu muhacerete ait bir anlaşma mevcut değildir. Yalnız 5 Ocak 1950 tarihinde Ankara'da Yugoslavyadaki Türk emlak ve menfaatlerinin tanzimine müteallik bir protokol imzalanmıştır¹¹. Türkiye'ye göçetmiş muhacirlerin de hak ve menfaatlerinin korunması bakımından bu anlaşmayı Muhaceretten sonra yapılmış anlaşmalar meyanına sokmaktayız. Hukuken 1939 ile 1950 arasında Yugoslavyadan Türkiye'ye muhaceret kesilmiş olduğundan bu protokolün 1939 dan önce Türkiye'ye gelmiş muhacirlerin haklarını korumakta olduğu anlaşılmaktadır.

Bu protokolün birinci maddesinde Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti istimplak, millileştirme yahut diğer tahdidî hallere müteallik olan muhtelif Yugoslav kanunları ve tedbirlerinin Türk emlak ve menfaatlerine tatbikinden doğan meseleyi süratle halletmeye âmade olduğunu beyan etmektedir.

Bu protokol menkul ve gayrimenkul mallar, haklar ve menfaatleri korumak maksadı ile yapılmıştı. Türk ve Yugoslav Hükûmetlerinin mümessillerinden müteşekkil olup Belgrad'da toplanacak bir komisyon dört aylık bir süre zarfında ödenecek tazminatların tesbiti için uygulanacak usulü tesbit edecekti. Bu usulle tesbit edilen tazminatları da Yugoslav hükûmeti ödemeyi taahhüt etmişti.

Protokolde muhaceret tarihine ait bir hüküm de bulunmaktadır. Bu da 6 Nisan 1941 tarihinden sonra Yugoslav vatandaşlığını müsaadesiz olarak terketmiş olanların bu protokol hükmünden faydalanamayacaklarıdır. Şu hükme nazaran bu tarihten önce müsaadesiz dahi olarak Yugoslavyadan ayrılıp Türk vatandaşlığına geçen göçmenlerin hakları himaye edilecektir.

11) Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Hükûmeti arasında imzalanan Yugoslavya'daki Türk emlak ve menfaatlerinin tazminine müteallik Protokol ve eklerinin onanması hakkında Kanun. no: 5597. Kabul tarihi, 13/3/1950 Resmî Gazete no: 7460, tertip 3 düstur, cilt 31, s. 1760.

Türk malları, iştirakleri ve alacakları da doğrudan doğruya veya bilvasıta Türk vatandaşlarına aid bulunan mallar, iştirakler ve alacaklar olarak tarif edilmiştir.

5 Ocak 1950 tarihli protokolden sonra bu protokolün tatbikatı ile ilgili olarak T. C. Hükümeti ile Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti arasında tasdik kaydiyle 31 Temmuz 1954'de Belgrad'da Yugoslavya'da devletleştirilen Türk mal, hak ve menfaatlerinin tazminine müteallik bir anlaşma ile tazminatın tediye şekillerine müteallik bir protokol ve merbutu mektuplar akit ve imza edilmişti. Bunlar 13 Temmuz 1956 tarihinde Belgrad'da nihai şekilde imzalandı. Bunlar 10/9/1957 tarih ve 7050 sayılı kanunla tasdik edildi.

Yugoslavya'da devletleştirilen Türk mal, hak ve menfaatlerinin tazminine müteallik Anlaşmanın 4. maddesi Türk göçmenler lehine bir hüküm ihtiva etmektedir. Buna göre işbu anlaşmanın imzası tarihinde Türk vatandaşlığından istifade eden her şahıs bu anlaşma hükümlerine göre Türk addolunur.

B — Muhaceretten önce tanzim edilmiş Anlaşmalar :

Muhaceretten evvel tanzim edilmiş anlaşma olarak sadece Bükreş'te 4 Eylül 1936 tarihinde imzalanan Dobrucadaki Türk ahalinin muhaceretini tanzim eden Mukavelename mevcuttur. Romanya'nın Dobruca bölgesi Osmanlı İmparatorluğu tarafından bir İskân bölgesi olarak tespit edilmiş ve buraya pek çok Türk yerleştirilmiştir. Halbuki meselâ sınırdaki Erdel yahut Transilvanya Prensiği bir tampon devlet olarak yarı müstakil bir şekilde muhafaza edilmişti. 1930 da Dobrucadaki Türkler 179.891 nüfusla ahalinin % 21.2 sini teşkil ederek etnik bakımdan % 44.2 yi teşkil eden Romenler ve % 22.7 yi teşkil eden Bulgarlardan hemen sonra üçüncü kalabalık grubu meydana getirirken ¹² Transilvanya'da 1930 da Türkler % 2 nin de altında kalarak etnik öneme göre tasnifte hiç yer almamışlardır ¹³.

12) La Dobruadja Op. cit., s. 460.

13) Academie Roumaine La Transylvanie - Bucarest - 1938 deki Dr. Sabin Manuila'nın Aspects demographiques de la Transilvanie. S. 817 adlı makalesinden.

Türkler Dobrucayı teşkil eden Durostor, Caliacra, Köstence ve Tulcea Vilâyetlerinden Durostorda ekseriyet halinde idiler. Burada 92.680 Türk, 72.412 Bulgar ve 40.088 Rumen yaşamakta idi¹⁴.

İşte Dobruca bölgesinde yaşayan bu Türklerin anavatana muhaceretini tanzim etmek üzere yukarda zikrettiğimiz anlaşma imzalanmıştı. Muhaceretin bilhassa ihtiyarî mahiyette olduğunu belirtmek üzere anlaşmanın dibâçesinde Türk ekalliyetin Romanya'da hürriyetperver ve müşfik rejimden istifade ettiği ve bunu esasen takdir ettiği kaydedilmiştir. Halkın Romanya'dan ayrılmak arzusunun münhasıran tabiî etnik köküne tekrar bağlanmak gibi meşru arzuya bağlıyan anlaşma Türkiye'ye hicret etmek isteyen aslen Türk müslüman Romen tebaalarına bu Mukavelenamede derpiş olunan şartlar dahilinde Romanyayı beş senede terkedebileceklerini bildirmektedir. Bunun için bir komisyon kurulmuştur. Şehir haricindeki gayrimenkul mallar Romanya Hükûmetinin mülkiyetine geçecek buna karşılık Rumen hükûmeti Türk hükûmetine üstünde bulunan inşaat ta dahil olmak üzere cemaate veya evkafa ait olanlar müstesna hektar başına 6000 leylik bir meblâğ verecekti. Romanya Hükûmeti bu meblâğları yedi senede taksitle ödeyecekti.

İslâm cemaatine ve evkafa ait menkul ve gayrimenkul malların tasfiyesini tanzim etmek üzere ilerde hususî bir mukavele aktedilmesi de kararlaştırılmıştı.

Muhacirlerin şehir dahili gayri menkul malları sahiplerinin tam tasarrufu altında kalacaktı. Buna mukabil muhacirlerin şehir dışındaki gayrimenkullerinin üzerindeki kendilerine mahsus binaların mülkiyeti Romen Hükûmetine terkedilecekti. Bu keyfiyet muhaceret müsaadesi almak üzere Hususî Komisyona verilecek talepnamelede açıkça belirtilecekti.

Muhacirler sırf kendilerine ait olup müstamel şahsî eşya küçük büyük çiftlik hayvanatı ziraî veya sınaî istihsalde veyahut herhangi bir san'atın icrasında kullanılmağa yarar âlet makina vesaire gibi her türlü menkul mallarını beraberlerinde götürmekte tama-

14) La Dobruadja op. cit., s. 460. Diğer eyaletlerde bu nisbetler şöyledir. Köstencede 167.568 Romen; 32.288 Türk, 22.560 Bulgar, Caliacra'da 70.797 Bulgar, 42.891 Türk, 37.640 Romen, Tulcea'da 115.276 Romen, 19.510 Bulgar, 8.006 Türk, op. cit.den.

mile serbest olacaklardı. Maamafih anlaşma küçük ve büyük çiftlik hayvanlarını beraber götürmelerine bir tahdit koymuş ve her aile reisinin ancak beş baş büyük ve onbeş baş ta küçük hayvan götürebileceğini bildirmişti.

Muhacirler tamamen şahsî mücevherlerini ve bilhassa Dobruca'daki Türk kadınlarının kullanmak adedinde oldukları altın veya gümüş gerdanlıkları beraberlerinde götürmeye mezun olacaklardı. Maamafih her muhacir kadını mezkûr gerdanlıklardan bir taneden fazla götüremiyeycekti.

Bundan başka her muhacir Romanya'dan çıkarken beraberinde nakit olarak 1000 ley ve ecnebi dövizini olarak da 2000 leylik bir meblâğı serbestçe götürmeğe mezun kılınacaktı.

Romanya Bankası Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti namına hususî bir hesabı carî açacak ve her muhacir elindeki paranın tamamını veya bir kısmını yukarda derpiş edildiği üzere eşya mübayaası suretiyle naklini temin ettirmek üzere bu hesabı cariye yatırmakta muhtar olacaktı. Romanya millî Bankası bu suretle kendisine yapılacak her tediye, tediya yapan hakkında mufassal izahatla birlikte Bükreşteki Türk Elçiliğine bildirecekti.

Bu anlaşmanın çok iyi bir şekilde hazırlanıp Türk muhacirlerini menfaat ve haklarını gayet güzel koruduğunu iddia edilebilir. Bu hususta yukardakilere ilâveten zikredilebilecek bir hüküm de velâyet veya vesayet altındakilere ait olup Romanya mal sandıklarına veya vesayet mahkemelerinin muhafazasına tevdi edilmiş bulunan paralar, menkul kıymetler ve diğer bilcümle kıymetli eşyanın Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine tediye ve tevdiine dairdir. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti de ilgililer rüşt yaşına varıncaya kadar bunların Türk kanunlarına uygun olarak idare ve muhafazasını deruhte edecekti.

Muhaceret edecek halka mensup Türk gençlerinin askere alınmayacakları ayrıca aileleri muhaceret için müracaat etmiş olup kendileride anavatana gitmek isteyen silâh altındaki Türk gençlerinin de derhal terhis edilecekleri anlaşmada yer almış bulunmaktaydı.

İkinci Cihan harbinin patlaması üzerine bu anlaşmanın tam olarak yerine getirilmesi mümkün olamamıştır.

S O N U Ç

Etnik kökü ile irtibatını kaybetmemek ve içinde bulunduğu yabancı toplumda erimemek isteyen Balkan memleketlerinde yaşayan Türkler anavatana göç etmektedirler. Buna rağmen Balkanlarda önemli miktarda Türk azınlığı olduğunu iddia edebiliriz. 1940 sayımından sonra Yunanistan sınırları içinde 133.671 Türkün yaşadığını açıklamıştı¹⁵.

1956'da müslüman nüfusun sayısı 108.000 olarak gösterilmiştir. Bu suretle 1940 ilâ 1956 arasında 25.000 kişilik bir azalma görülmektedir¹⁶. 1957 sayımına göre Bulgaristan'da 7.022.206 nüfus vardı. Bunun 1950 de % 9.8 i türkçe konuşuyordu¹⁷ yani Türktü. Bu 700.000 rakamına baliğ olmaktadır. 1950-1953 arasında 160.000 Türkün tehcir edilmesine rağmen bugün Bulgaristan'da yarım milyonun üstünde Türkün yaşadığı bir vakıadır.

Nitekim Milletlerarası bir tahmine göre 1956 Bulgaristan'da 740.000 Türk yaşamaktadır¹⁸. Bulgar makamları 1956 Haziranında Türklerin 1116 okul ve 3 öğretmen okulu bulunduğu ve bunlarda 100.000 talebe okuduğunu bildirmişlerdir¹⁹.

Yugoslavya'ya gelince 31 Mart 1961 sayımına göre 18.549.291 kişilik nüfusunun % 12.3 nün müslüman olduğu belirtilmekte²⁰ fakat azınlıklar arasında Türk ismine rastlanmamaktadır. Sadece 1950-1958 arası Yugoslavya'dan Türkiye'ye 104.372 Türkün göç ettiği vakıasını ve Türklerin 62 ilkokulu, 1 orta okulu ve 2 öğretmen okulu olduğunu Yugoslavyanın resmen bildirmesini de nazarı itibara alırsak bugün Yugoslavyada iki milyonu aşkın müslüman arasında yarım milyonu bulan bir Türk azınlığının mevcudiyetini tesbit etmek mümkündür kanaatındayız.

15) 10 Eventrul Years, Cilt 2. Greece kelimesi, Encyclopedia Britannica Inc.

16) Milletlerarası yıllıklarda Yunanistanda 1956 dan sonraki Türk azınlığı sayısını bulamadık.

17) The Statesman's Year-Book 1958, Bulgaria kelimesi, Macmillan & Com.

18) The Statesman's Year-Book 1956-66 Bulgaria kelimesi.

19) *Ibid.*

20) The Statesman's Year-Book 1965-66 Yugoslavia kelimesi.

Sadece bugün için Romanyadaki Türk azınlığının çok azaldığını yine Romanya istatistiklerine dayanarak söyleyebiliriz. Romanya'da 1956 sayımında Türklerin sayısı 14.329 olarak tesbit edilmiştir ²¹.

Göçlerin milletlerarası anlaşmalarla önceden tanzimi şüphesiz en iyi olan sistemdir. Göçlerin ihtiyarî mahiyette olması da üzerinde önemle durulacak diğer bir noktadır. Önceden tanzim edilmemiş göçlerin doğurduğu meselelerin sonradan yapılan anlaşmalarla hal edilmesi de arzu edilir diğer bir şekildir. En kötüsü tek taraflı ve muhacirleri sırf üzerindikilerle sürme şeklindeki tehcirdir. Anayurda gelen muhacirlerin iskânlarına ve kısa zamanda müstahsil duruma geçmelerine Türk hükûmetleri daima önem vermişlerdir. Yalnız şurası teessüfe şayandır ki Batılı memleketler, Bulgaristanın tehcirini ve diğer yarım asırdır devam eden göçleri, büyük bir kayıtsızlık ve ilgisizlikle seyirden başka bir şey yapmamışlardır.

Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ

21) *Ibid.* Roumania kelimesi.